

KANDIDÁTUSI ÉRTEKEZÉS TÉZISEI

A mezőgazdaság amerikai utas tőkés fejlődése
és a népi demokratikus agrárátalakulás
Bács-Kiskun megyében

Írta:
Király László

Kecskemét
1976

I.

A felszabadulás után hazánkban lezajlott népi demokratikus agrárátalakulás tudományos igényű feldolgozása immár két évtizede sikeresen folyik. Az alapvető országos összegezések mellett az egyes sajátos körzetek kutatása területén is jelentős eredmények születtek. Regionális és helytörténeti vonatkozásban azonban még sok érintetlen terület van. Jelen vállalkozás is elsősorban egy ilyen - eddig átfogóan még nem vizsgált - körzet, a mai Bács-Kiskun megye területén végbement tőkés agrárfejlődés és népi demokratikus agrárátalakulás összegezésére tesz kísérletet.

A témára vonatkozó munkák az agrártörténeti előzményeket többnyire csak érintőlegesen, a főbb irányokra vonatkozóan tekintik át és annak a népi demokratikus agrárátalakulás egyes fázisaira - a földosztás előkészítése, a földosztás végrehajtása, a földreform befejezése, a termelés konszolidálódása, a szocialista agrárátalakulás kezdetei - gyakorlati hatásait nem vizsgálják a jelentőségéhez mérten. Az ország egészével foglalkozó munkáknál az előzmények ilyen, a legfőbb tendenciákra szorító áttekintése - bár a mezőgazdaság 1848-tól számított tőkés átalakulása folyamata lényeges különbségeket mutat az egyes földrajzi körzetekben - általában indokolt, már csak terjedelmi okokból is.

A kisebb, jól körülhatárolható egységgel foglalkozó kutató lehetőségei viszont adottak a sajátos, az átlagostól eltérő agrártörténeti előzmények részletesebb elemzésére, azoknak a felszabadulás után is tovább élő hatásainak feltárására. Ezekkel a lehetőségekkel - a helyi folyamatok jobb megértésén túl - kívántóan ólni a szerző éppen az országos munkákban összegezett tények alátámasztása, gazdagítása és árnyaltabbá tétele, illetőleg az országostól eltérő helyi sa-

játosságok feltárása érdekében. E munka szükségességét és gyakorlati hasznát bizonyító erővel támasztják alá szűkebb kutatási területünkön szerzett tapasztalataink. Ugyanis Bács-Kiskun megye területén - amely ma is sajátos helyet foglal el az ország gazdasági életében - maga a tőkés kori agrárfejlődés és a felszabadulás után végbement agrárátalakulás - a lényegi egyezségek mellett - jelentős eltéréseket mutatott az ország más területeihez viszonyítva. A földosztás tartalmi és formai jellemzői, a földreform lezárása, valamint a gazdasági konszolidáció úteme, eredményei alaposabb vizsgálódás után olyan kérdések egész sorát vetik fel, amelyekre csak akkor lehet megközelítően pontos választ adni, ha részletesebben megvizsgáljuk az agrártörténeti előzményeket, a mezőgazdaság tőkés átalakulásának módját, fejlődésének irányát, következményeit.

A fentiekből következően az agrártörténeti előzmények alaposabb felderítését, - beleértve a továbbélő hatások nyomán követését - munkánk egyik kulcskérdésének tartjuk. A dolgozat, amikor erre vállalkozik, meglehetősen töretlen utakon jár.

A témakör vizsgálatának kiindulási alapját Leninnek a tőkés agrárfejlődés történelmi útjaira vonatkozó utmutatásai képezik. Nyilvánvalónak vehetjük azt a megállapítást, hogy Magyarországon "porosz utas" volt a polgári agrárfejlődés fő iránya. Az "amerikai utas" fejlődéssel kapcsolatos fejtegetések azonban - elsősorban a szóbanforgó területre vonatkoztatva - bizonyos hiányérzetet keltenek. Ennek, vagy törvényszerű megfelelőjének jelentősége - úgy tetszik - lényegesen nagyobb és tartósabb volt, mint amit neki korábban tulajdonítottunk. Igaz, hogy a tőkés mezőgazdaság kialakulása a Duna-Tisza közén sem "tisztá" formákat produkált, hiszen a feudális nagybirtokot itt sem zuzta maradéktalan szét a polgári forradalom, de a területileg eltérő történelmi előzmények sajátos helyzetet alakítottak ki.

II.

A disszertáció első fejezetében megvizsgáltuk az "amerikai utas" agrárfejlődés főbb jellegzetességeit, a mai Bács-Kiskun megye területére vonatkozóan a felszabadulásig. Ennek keretében először 1918/19-ig tekintettük át a polgári agrárfejlődés társadalmi alapjait és irányait - esetenként a középkorig visszanyulva. A paraszti gazdálkodás kialakulását, illetve annak négy jól körülhatárolható típusát részletes levéltári kutatásokra és forrásértékű helyi feldolgozásokra alapozva mutatjuk be. Elsőként a Duna-Tisza közti mezővárosok helyzetét vizsgáltuk. Megállapíthattuk, hogy a mezővárosok legjellemzőbb képviselője éppen a területünkön fekvő Kecskemét. A város évszázadok során szerzett kiváltságait mindvégig megőrizte, földesuraival vívott harcaiból többnyire győztesen került ki. 1868-ra befejezte a megváltkozást. Már 1801-től kezdődően céltudatos parcellázási politikát folytatott, ami elindítója lett a homoki szőlő- és gyümölcskultúra kialakulásának. A múlt század végi filoxéravész felgyorsította ezt a folyamatot. Századunk első évtizedeire kialakult a Duna-Tisza közti parasztgazdának az a típusa, amely intenzív szőlő- és gyümölcstermelést, valamint állattenyésztést folytatott, termelését a piaci igényekhez szervezte és az előállított termékeinek egy részét feldolgozás után értékesítette; tehát kilépett a hagyományos - döntően önellátó - parasztgazdálkodás köréből. Az agrárfejlődésnek ez a típusa az egész megyét tekintve, mintegy 300.000 kat. holdat fogott át. /Jelentőségüket tekintve Kecskeméttel nem vették ugyan fel a versenyt, de agrárfejlődésükben azzal rokonvonásokat mutatott fel Dunavecse, Izsák, Jánoshalma és más korabeli mezőváros is./

A Duna-Tisza közti nemzetiségi telepés községek kialakulása a XVIII. században kezdődött. A német, a szlovák és a különféle délszláv telepések tulnyomó része állami, vagy föl-

desuri támogatással került elősorban a dunamelléki és bácskai körzetekbe. Ezek az ország más részein lévő nagybirtokok jobbágyainál viszonylag kedvezőbb helyzetben voltak. Gazdaságilag gyorsabban erősödtek és végső soron - 1848. után - amikor jobbágytelküket tulajdonba kapták, jelentős részük indulhatott a tőkés agrárfejlődés "amerikai útján". Ezek a települések területileg mintegy 150.000 holdat foglaltak el a megyében.

A polgári agrárfejlődés előzményei szempontjából fontosnak kell tekintenünk a kun területek /kun puszták és mezővárosok/ 1745. évi "megváltakozását", a redemptiót, amikor is a mai Bács-Kiskun megye területén mintegy 450.000 kat.hold felosztását kezdték meg a váltságdíjat összeadó kunok és járszok között, illetve tartották közös használatban. A redemptió megindította a parasztság felbomlását, ami a múlt század közepétől egyre gyorsuló folyamatban ment végbe és alakította egyrészt a gazdag parasztságot igen tekintélyes számát, másrészt a nincstelen agrárproletárok tömegét.

A Duna árterületének és holtágainak védelmében az ősi magyar falvak kevesebb pusztulással vészelték át a török hódoltságot, mint az Alföld többi része. Az idesorolható parasztfalvakban és mezővárosokban a török előtt és után közel azonos számú ember élt, akik azonos területet műveltek és jogaikban sem mutatható ki lényeges különbség. Ezek a helységek beszorultak a Duna és a Kalocsai Érsekség birtokai közé. Így a rendelkezésre álló földterületen csak úgy tudtak megélni, hogy korán rátértek az árutermelő gazdálkodás útjára.

Az "amerikai utas" agrárfejlődés feltételei így módon - az említett településformák keretében - a jelenlegi megye területének 3/4 részén voltak adottak. Természetesen ez nem jelentette azt, hogy a parasztbirtokok már a múlt században is összességükben az említett területi arányt foglalták el, hanem inkább csak azt, hogy a feudális eredetű nagybirtokok az összes területből alig 25 %-ot képviseltek.

A paraszti gazdálkodás térhódítását általában is meggyorsította a múlt század végén fellépett filoxéra járvány,

amely az ország történelmi borvidékein riasztó méretű pusztítást végzett. Ez társadalmi hatásában is jelentős volt, ugyanis hathatós intézkedések megtételére ösztönözte az egykoru földművelésügyi kormányzatot is. Két évtized alatt közel 100.000 kat. holddal nőtt a homoki szőlők területe, a felállított kutatótelepek és vincellér iskolák munkája eredményeként pedig általában megjavult, piacképesebb lett a homoki bor minősége is.

Külön is említésre érdemes, hogy a Duna-Tisza közti immunis homoktalajokon a szőlők tulnyomó részét a parasztgazdaságokban telepítették. A homoki szőlőtermelés rendkívüli méretű és ütemű terjedésével együttjáró parcellázások során nagyszámu agrárproletár is földhöz /néhány hold addig semmire sem használható homokhoz/ jutott. Ezek az új birtokok anyagi eszközökkel általában nem rendelkeztek. Az állami és a magán szőlőbirtokokra jártak napszámba, ahol elsajátították a szőlőtelepítés és művelés ismereteit is. Saját földjüket a napi munka után "megforgatták" és az államtól ingyen kapott szőlővesszővel, gyümölcsfával néhány év alatt be is telepítették.

Az I. világháború kitörése idején a paraszti gazdálkodás jellegzetességeit tekintve területünkön kialakult formákat mutatott. Jelentős mértékben a paraszti birtok tulajával függött az is össze, hogy a Tanácsköztársaság időszakában a termelés és a gazdálkodás terén gyakorlatilag nem következett be lényeges változás.

Más oldalról viszont, az ellenforradalmi rendszer 1920-as földreformja a mai Bács-Kiskun megye területén ugyancsak nem hozott lényeges változást a birtokviszonyokban. A központi szervezésű földreform mellett vagy inkább helyette tovább folytatódott a helyi kezdeményezésű parcellázás, aminek következtében elnyerte háború előtti végső formáját a Duna-Tisza közti paraszti agrárstruktúra.

Külön megvizsgáltuk, hogy a megye területén 1935-ben található nagybirtokok, milyen erővel bírtak, képesek voltak-e számottevően befolyásolni a parasztgazdaságok tömegét. A

megyében található 1000 kat. holdnál nagyobb birtokok területének közel 2/3 részét rét, legelő, nádas és földadó alá nem eső terület tette ki, gazdálkodásukra a külterjesség volt a jellemző; emellett területük 1/3-át viszont bérlők használták. Összes területük 20 %-kal részesedett a megye területéből, szőlőállományuk pedig csak 1,3 %-kal. Az 1000 kat. holdnál nagyobb birtokok területének több mint 40 %-át a különböző közbirtokosok foglalták el.

Anélkül, hogy a nagybirtok helyi politikai, társadalmi szerepét alábecsülnénk, meg kellett állapítanunk, hogy a tőkés agrárfejlődés magyarországi "porosz útjának" gazdasági vonatkozásokban a megyében csak igen gyenge és viszonylagos szerepkörű változatát képviselték. A termelés terén sem tudták felvenni a versenyt a valójában rendkívül heterogén, de összességében a tőkés piac igényeit jobban kielégíteni képes "amerikai utas" paraszti üzemekkel.

A mezőgazdaság szerepe a megye életében a két világháború között is változatlanul döntő volt, ez az ágazat tartotta el a lakosság legnagyobb részét. Az 1930-as népszámlálás adatai szerint a megye össz lakosságának 70,2 %-a a mezőgazdasági népességhez tartozott.

Az állam beavatkozását a mezőgazdaságba, - a vonatkozó szakirodalom hasznosítása mellett - a 20-as évek elején létrehozott Duna-Tisza közti Mezőgazdasági Kamara tevékenységén keresztül vizsgáltuk. Eddig fel nem dolgozott levéltári anyagokra támaszkodva állapíthattuk meg, hogy a Kamarán belül, amelynek célja az uralkodó osztályok által regulázott agrárképviselet megvalósítása volt, ellentmondások alakultak ki. Vizsgált területünkön, ahol a parasztgazdaság igen számottevő erőt képviselt, a nagybirtoktól elütő érdekeit kamarai keretek között is kifejezésre juttatta, sőt nem egyszer érvényesítette. Ebből következett, hogy a Duna-Tisza közti Mezőgazdasági Kamara akarva akaratlanul többször szembekezdült az elsősorban nagybirtokosok irányítása alatt álló Földművelésügyi Minisztériummal és a különféle agrárszervezetek véleményével.

A megye agrártársadalmának a II. világháború előtti helyzetét, egyben az "amerikai utas" agrárfejlődés ellentmondásait, a Duna-Tisza közti Mezőgazdasági Kamara 1934-ben végzett kérdőíves összeírása alapján vizsgáltuk meg. Nem tekinthető véletlennek, hogy a szociográfiai értékű nyilatkozatok feldolgozására akkor nem került sor, nyilvánvalóan mindenekelőtt azért, mert a valóságos helyzetet nagyon is élesen tárták fel. A megye akkori 80 községéből 49-nek kitöltött kérdőívét találtuk meg a Megyei Levéltárban, ami több mint 50 %-os reprezentációt jelent, így a feldolgozás bizonyító erejű.

A felmérésből képet kaphatunk a Duna-Tisza köze jellegzetes településszerkezetéről, a nagy lélekszámú, nagy határu, kiterjedt tanyavilággal rendelkező községek társadalmi, gazdasági helyzetéről. Az életviszonyokról, a népsűrűségről, a kialakult gazdálkodási formákról, a megélhetésről, az emberek művelődési, kulturális lehetőségeiről és a parasztság állandóan jelenlévő földhétségéről.

A múlt században a tőkés fejlődés útján elindult Duna-Tisza közti parasztság az évszázados elmaradottság, a krónikus tőkehiány és az általában kedvezőtlen társadalmi körülmények között csak részben tudott kibontakozni. Elért eredményei azonban így is rendkívül figyelemre méltóak. A két folyó között elterülő heterogén adottságu területen döntően a naturális tőkefelhalmozásra alapozva, intenzív kertészeti kultúrát hozott létre, melynek produktumai még a gazdasági válság éveiben is folyamatos piacot találtak bel- és külföldön egyaránt.

A II. fejezetben a népi demokratikus agrárátalakulás menetét, eredményeit és sajátosságait vizsgáltuk. Eredeti levéltári okmányokra és más helyi dokumentumokra támaszkodva megállapítottuk, hogy a felszabadult megye gazdasági viszonyai a földreformot megelőzően is kedvezőbben alakultak, mint azokon a területeken, ahol a nagybirtok uralkodó szerepet töltött be. A front itt gyorsan, helyileg néhány nap alatt vonult át, így a háborús károk általában kisebbek voltak. A kiterjedt tanyavilágban, a kisgazdaságok magtáraiban és is-

tállóiban több termény és állat maradt meg, a lábon álló kasások betakarítását is el tudták végezni.

A földreform végrehajtását vizsgálva egyértelművé vált, hogy a megye sajátos birtokstruktúrájából eredően számottevő eltérések mutatkoznak az ország egészétől. A reform iránya nem különbözött számottevően az ország egészétől, de a földigénylő bizottságok megalakulása, a megyei földbirtokrendező szervek munkája, a földosztás befejezése és különösen a nemzetiségi áttelepítések hatása sajátos képet alakított ki.

A földreform számszerű adatait először a mai területre vonatkozóan összegeztük, amelyből kiderült, hogy amíg a Bács megye részesedése az ország összes területéből közel 9 %-ot tett ki, az itt igénybe vett terület aránya mindössze 5,4 % volt. Jellemző bizonyítéka a megye sajátos birtokviszonyainak, hogy a területileg fele akkora Fejér megyében az igénybe vett birtokok területe majd 100.000 kat. holddal nagyobb volt. Az alacsony igénybevételi arány kialakulása elsősorban a homokhátsági parasztgazdaságok rendkívül magas számából adódott. Ugyanis a jelenlegi megye területéből kisebb részt képviselő bácskai körzetben az összes terület 36,7 %-át érintette a földreform, /ezek nagyobb része is elkobzás alá eső sváb parasztbirtok volt/ míg a volt Pest-Pilis-Solt-Kiskun megye területein mindössze 15-17 % volt az igénybevételi arány.

A földosztás tehát a megyében is, az országoshoz hasonló módon, megszüntette a nagybirtokot. A birtoknagyság ki-egyenlítődése országosan is végbement, mégpedig úgy, hogy a birtokmegoszlás tekintetében mintegy az országos arányok közelítették a Duna-Tisza közének történelmileg kialakult birtok szerkezetéhez. A magán nagybirtok eltüntével régi és új birtok most egyaránt a döntően paraszti tulajdonra épült agrárgazdaság rendjébe illeszkedett. Ugyanakkor azonban lényeges különbségek is mutatkoztak. A Duna-Tisza közén 100 év alatt ment végbe egy sok ellentmondással terhelt "amerikai utas" agrárfejlődés, amely végeredményeként kialakultak a pi-

acra termelő parasztgazdaságok. Ezek többségének mérete hagyományos termelés szerkezet mellett nem biztosította a család megélhetését. Ezért generációkon keresztül folyó erőfeszítések eredményeként az intenzív - munkaigényes - kertészeti kultúrák elterjesztésével új, sajátos termelés szerkezetű körzetek alakultak ki.

A földreform végrehajtása kevésbé érintette ezeket a birtokokat, így a népi demokratikus átalakulás éveiben helyzetük egyértelműen kedvező volt, az ismert begyűjtési rendszer, az ár- és hitelfeltételek mellett is. A felosztott nagybirtokokból újonnan földhözjuttatottak többsége azonban korábban nem gazdálkodott önállóan, sem felszereléssel, sem tőkével nem rendelkezett, így helyzete lényegesen nehezebb volt a régi birtokosokénál. Tartalmi vonatkozásokban is lényeges a két birtoktípus különbsége. A Duna-Tisza közti parasztbirtok túlnyomórészt a tőkés gazdasági rend termékeként alakult ki. Az 1945. évi földreform során létrejött új birtok viszont a népi demokratikus átalakulás természetes születte volt, sajátosságaival együtt viselte magán annak minden történelmi jellegzetességét.

Az új és régi parasztgazdaságok megszilárdítása, termelésük mielőbbi megindítása egyik alapvető kérdés lett az ország újjáépítésének. Ennek üteme azonban területenként nagymértékben változott. A Duna-Tisza közti parasztgazdaságok - beleértve az új birtokokat is - viszonylag gyors talpraállását, gazdasági megerősödését éppen az tette lehetővé, hogy az évszázados agrárfejlődés meglehetősen nagy területen azonos volt. E megyei sajátosság következménye, hogy a birtokosok "beleszülettek" a parasztgazdaságba, ismerték mozgástörvényeit, megtanulták kezelni termeléseszközeit.

1945. közepére már kialakult az új birtokstruktúra, melynek keretében vögre kellett hajtani a mezőgazdaság újjáépítését és az elért eredményekből hozzá kellett járulni a más népgazdasági ágak talpraállításához is. A korabeli központi intézkedések, az ár, az adó, a beszolgáltatás, a hitelrendszer és más eseti elvonó rendelkezések azonban hátrányo-

san érintették a mezőgazdaság termelő erői hatékonyságának gyorsabb érvényesülését.

A felszabadulástól a stabilizációig a legnagyobb gondot az ár és forgalmi viszonyok alakulása, mindenekelőtt a pénz gyors elértéktelenedése okozta. Ez kimutathatóan leg súlyosabban az új gazdákat érintette, mivel a régi gazdák általában rendelkeztek a cseréhez szükséges naturáliákkal és a földdel nem rendelkező mezőgazdasági munkások is csak természetbeni térítés ellenében voltak hajlandók dolgozni. A stabilizáció utáni kibontakozást rendkívül módon nehezítette, hogy az egykoru, technikailag fejletlen kisüzemi gazdaság növénytermesztésének legfőbb befolyásoló tényezője az időjárás, a felszabadulást követő években rendkívül kedvezőtlen volt az egész országban, ami különösen sújtotta a homoki területeken gazdálkodókat.

A felszabadulást követő években elért termelési eredményeket egybevetettük Békés és Fejér megye mezőgazdasági eredményeivel. Itt mindenekelőtt azt kellett megállapítani, hogy ha Bács-Kiskun megye területének aranykorában kifejezett kataszteri tiszta jövedelmét 100 pontértéknek vesszük, akkor Békés megye 160, Fejér megye pedig 129 pontértéket mutat. Ennek ellenére a kenyérgabona és az árpa átlagtermése a Bács megyei gazdaságokban mégis nagyobb arányban növekedett, mint a két kontrol megyében. Még szembetűnő, hogy 1946-tól 1950-ig a megyében 18.000 kat. holddal növekedett a szőlőterület, ugyanakkor az országban ez idő alatt bekövetkezett növekedés mindössze 23.438 kat. hold volt úgy, hogy a dunántuli és az északi megyékben 522, illetve 503 kat. hold abszolút területcsökkenés történt.

Az állattenyésztés eredményei is rendkívül figyelemre méltóak. A szarvasmarhaállomány országos átlagot megközelítő növekedése mellett a ló, a sertés és a juhállomány fejlődése Bács megyében volt a legdinamikusabb.

A földosztást követően a kisüzemi termelés rövid időn belül országosan is a virágzás nyilvánvaló jeleit mutatta. Ezzel nagyjából egyidejűleg indult az első szocialista

gazdasági szervezetek kialakítása is. A megye területén - a dolgok lényegét tekintve - ugyanez a folyamat játszódott le, de mégis más volt a helyzet, mivel olyan sajátosságok jelentkeztek, amelyeket nem lehet figyelmen kívül hagyni. A földreform, a népi demokratikus forradalom előtt a nagyüzemi termelésnek itt nem voltak számottevő hagyományai. Így az alakuló új, szocialista típusú üzemek sem anyagi-technikai bázist, sem korszerű üzemszervezési megoldásokat nem örököltek. Ebből következően - legalább is az első években - nem tudták lényegesen befolyásolni a paraszti gazdálkodás alakulását.

A szocialista mezőgazdaság később legerősebb szektorra, az állami gazdaság, a kisparaszti gazdálkodás éveiben a megyében nem játszott gazdasági szempontból érdemleges szerepet és az 1949-es nagyobb arányú szervezésük is inkább a földek kényszerhasznosításának egy sajátos állami keretekben szerveződött formájának volt tekinthető.

A megyében a felszabadulás után megalakult földművelésszövetkezetek gazdasági ellátó, szervező tevékenysége csak 1949-től volt jelentős. Az ezt megelőző években a mozgalmi, politikai szerepük sokkal nagyobb volt, mint gazdasági erejük.

A történelmi előzményekből következik, hogy a paraszti gazdálkodás egészét gyakorlatilag a termelőszövetkezeti átszervezés kezdetei sem érintették. A mezőgazdaság szocialista átszervezéséhez területünkön lassabban nyílt meg az út. Az önálló, megfelelő gazdasági bázissal rendelkező parasztgazdaságok tulajdonosai nehezen ismerték fel a közös gazdálkodás előnyeit és nem szívesen adták fel önállóságukat. Ez következett abból is, hogy az évszázados agrárfejlődés során kialakult sajátos paraszti termelési struktúra keretei között ebben a kezdeti időben még eredményesebb volt a termelés.

A disszertáció harmadik fejezetében összegezzük az első két fejezetben feltárt tényekből kivilágító jellemzőket és fő tendenciákat. A kitekintő részben megvizsgáltuk, hogy az "amerikai utas" agrárfejlődés tovább élő hatásai hogyan befolyásolták a mezőgazdaság szocialista átszervezését, mi-

lyen sajátos megoldásokat tettek szükségessé a szövetkezeti formák megválasztásánál.

III.

- 1./ A disszertáció, az 1950-ben létrehozott, az ország egytizedét elfoglaló, sok nemzetiségű, kiterjedt tanyavilággal rendelkező Bács-Kiskun megye /amely ma is az ország legnagyobb mezőgazdasági megyéje/ agrárgazdasági előtörténete első átfogó feldolgozása 1949-ig.
- 2./ A szakirodalom - mint ismeretes - Magyarország tőkés agrárfejlődését "porosz utas"-ként tartja számon, megemlítve, hogy az ország egyes területein "szigetként" előfordultak az "amerikai utas" fejlődés jegyeit mutató körzetek is. A disszertáció bizonyítja, hogy a Duna-Tisza közén, közelebbről Bács-Kiskun megye területén végbement döntően "amerikai utas" agrárfejlődés hatása, szerepe lényegesen nagyobb, mint amit eddig tulajdonítottak neki.
- 3./ A disszertáció úgy dolgozza fel a népi demokratikus agrárátalakulást Bács-Kiskun megyében, hogy a felszabadulásakor kifejlett formában jelenlévő "amerikai uton" létrejött agrárstruktúra tovább élő hatásait részletesen vizsgálja és bemutatja - az országossal, valamint Békés és Fejér megyékkel egybevetve - a megyei fejlődés sajátosságait.
- 4./ A disszertáció sokoldaluan alátámasztja a történeti előzmények feltárásának és helyes figyelembevételének jelentőségét a helyi politikai elhatározások kialakításában, illetve azok gyakorlati hasznosításában.
- 5./ A disszertáció az I. világháború után létrehozott Duna-Tisza közti Mezőgazdasági Kamara tevékenységét, szerepét, munkájának hatását az agrárviszonyok alakulására először mutatja be és értékeli átfogóan.

- 6./ A disszertáció olyan eredeti forrásokat tárt fel, amelyeket a kutatás eddig nem, vagy nem kellően hasznosított.

IV.

Publikációk az értekezés témaköréből.

- 1./ Bács-Kiskun megye élelmiszergazdaságának 25 éve. /Irtta és szerkesztette: dr. Glied Károly, Király László, dr. Maár András, Nagy István Gyula, Papp Géza, Pfenning Gyula, dr. Saskói Lajos, Tassy Gyula/ Kecskemét, 1970. Bács-Kiskun megyei Tanács VB.
- 2./ Király László: A földosztás végrehajtása. /Megjelent a Negyedszázad tanulmánykötetben/. Kecskemét, 1970. Bács-Kiskun megyei Tanács VB.
- 3./ Király László: Társadalmi érdek, vagy könyöradomány. Kiskunság, 1967. 2.
- 4./ Király László: A kecskeméti szőlő- és gyümölcskultúra multja és jelene. Előadás 1974. decemberében a HNF. és a TIT előadássorozat keretében.
- 5./ Király László: Bács-Kiskun megye szakigazgatásának helyzete a felszabadulás után. A Tanácsok Lapja, a Közalkalmazott, valamint a Tanácsakadémia által kiírt pályázat tanulmány-kategóriájában II. díjat nyert dolgozat. /Részleteiben megjelent a Tanácsok Lapja 1971. májusi számában./

B-Km Tanács Sokszorosító, Kecskemét.